

Κεφάλαιο 4

Διαφορετικότητα των μαθητών

kali9/Getty Images

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Αφού ολοκληρώσετε τη μελέτη του κεφαλαίου θα πρέπει να είστε σε θέση:

- 4.1** Να περιγράφετε τι είναι πολιτισμός, εθνότητα και φυλή και να εξηγήτε με ποιο τρόπο επηρεάζουν τη διαδικασία της μάθησης.
- 4.2** Να περιγράφετε τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαχειριστούν τη γλωσσική διαφορετικότητα των μαθητών τους.
- 4.3** Να εξηγήτε με ποιο τρόπο το φύλο, οι έμφυλοι ρόλοι και η έμφυλη ταυτότητα επηρεάζουν τη μάθηση και την ανάπτυξη των μαθητών.
- 4.4** Να ορίζετε την έννοια του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και να εξηγήτε με ποιο τρόπο μπορεί να επηρεάσει τη μάθηση.

Φανταστείτε ότι πηγαίνετε στο Λύκειο και η οικογένειά σας μετακομίζει στη Μαδρίτη, την πρωτεύουσα της Ισπανίας, και ότι θα παρακολουθείτε πλέον το σχολείο σε αυτή τη χώρα. Θα τα καταφέρετε; Θα σας αποδεχτούν; Πώς θα νιώσετε; Η εμπειρία αυτή μοιάζει, κατά πολύ, με αυτό που βιώνουν σήμερα πολλοί μαθητές σε σχολεία πολλών χωρών.

Η **διαφορετικότητα των μαθητών** (learner diversity) αναφέρεται τόσο στις ομαδικές όσο και στις ατομικές διαφορές των μαθητών μας ως προς τη φυλή, την εθνότητα, τη γλώσσα, το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τις σωματικές ή πνευματικές ικανότητες ή δυσκολίες και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Η διαφορετικότητα των μαθητών αποτελεί μια πραγματικότητα σε όλες τις σχολικές τάξεις και μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και την κοινωνική δυναμική μεταξύ των μαθητών και μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Στόχος μας γράφοντας αυτό το κεφάλαιο είναι να σας βοηθήσουμε να καταλάβετε αυτή τη διαφορετικότητα, ώστε να είστε προετοιμασμένοι να δημιουργήσετε ένα περιβάλλον όπου τα διάφορα χαρακτηριστικά και οι δυνάμεις αναγνωρίζονται και εκτιμώνται και όλοι οι μαθητές σας αισθάνονται αποδεκτοί και μοιράζονται το αίσθημα του ανήκειν. Ένα τέτοιο περιβάλλον προάγει τη μάθηση για όλους.

Καθώς θα διαβάσετε το παρακάτω περιστατικό με τον Gary Nolan, έναν καθηγητή Γυμνασίου, και τους μαθητές του, σκεφτείτε την παράμετρο της διαφορετικότητας μέσα στην τάξη του. Προσέξτε ιδιαίτερα τα παραδείγματα με τα οποία επιχειρεί να αξιοποιήσει το υπόβαθρο των μαθητών του ώστε να προαγάγει τη μάθηση για όλους.

Ο Gary διδάσκει Μαθηματικά στην Α' Γυμνασίου σε ένα μεγάλο Γυμνάσιο μιας αμερικανικής πόλης. Όπως συμβαίνει σε όλες τις τάξεις των μεγάλων πόλεων, το υπόβαθρο των μαθητών του ποικίλλει. Για παράδειγμα, από τους 24 μαθητές οι επτά είναι ισπανόφωνοι, οι πέντε μαύροι, οι δύο Ασιάτες και άλλοι δύο, ο Baraz και ο Esta, είναι από το Ιράν. Οι τέσσερις μαθαίνουν την αγγλική ως δεύτερη γλώσσα και ο εκπαιδευτικός αφιερώνει 15 λεπτά πριν από την έναρξη του σχολικού ωραρίου κάθε ημέρα βοηθώντας τους να αναπτύξουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Οι περισσότεροι προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Ο Gary χαιρετά κάθε μαθητή του ονομαστικά με το που μπαίνουν στην τάξη και, μόλις καθίσει, ξεκινούν αμέσως με τις εργασίες που είχαν για την ημέρα, τις οποίες ο Gary προβάλλει στον προτζέκτορα:

Η Lindsey αγόρασε ένα καλάθι για πικνίκ, η τιμή του οποίου ξεκινούσε από τα 40€, το οποίο πωλούνταν με έκπτωση 50%. Μετά τον φόρο του 10%, ποιο ήταν το τελικό κόστος;

Στο πλαίσιο της καθημερινής τους ρουτίνας, οι μαθητές στην αρχή κάθε μαθήματος συμπληρώνουν από μόνοι τους έναν κατάλογο με τις υποχρεώσεις της ημέρας.

Αφού τελειώσουν, ο Gary αναθέτει σε δύο μαθητές να εξηγήσουν τη σκέψη τους για την επίλυση του προβλήματος, διορθώνουν τυχόν λάθη και στη συνέχεια ρωτά: «Ποιος έχει σειρά σήμερα;»

«Εγώ», απαντά η Anna.

Παρόλο που ο Gary διδάσκει Μαθηματικά, κάθε δεύτερη Παρασκευή ένας ή δύο από τους μαθητές του –για να διασφαλίσει ότι όλοι κάνουν μια παρουσίαση– κάνουν μια σύντομη ομιλία σχετικά με την πολιτισμική, εθνοτική και φυλε-

τική τους καταγωγή. Φέρνουν ό,τι θέλουν, όπως φαγητό, κάποιο αντικείμενο τέχνης ή μουσική, ως δείγματα. Τους ενθαρρύνει να φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες της χώρας καταγωγής τους και να βάζουν το όνομά τους σε έναν χάρτη στο μπροστινό μέρος της τάξης.

«Αννα, σε ακούμε».

Η Αννα ξεκινά: «Γεννήθηκα στο Μεξικό, αλλά ο πατέρας μου είναι από τη Γουατεμάλα και η μητέρα μου από την Κολομβία», λέει δείχνοντας τις χώρες στον χάρτη.

«Ξέρετε», παρεμβαίνει ο Gary, «η Γουατεμάλα αποτελούσε κάποτε κομμάτι του πολιτισμού των Μάγια, οι οποίοι φημίζονται για την τέχνη, την αρχιτεκτονική και την αστρονομία. Ο πατέρας σου πρέπει να είναι πολύ περήφανος για την καταγωγή του».

Ο Gary αναφέρει συχνά πόσο τυχερά είναι τα παιδιά που έχουν συμμαθητές από τόσα μέρη του κόσμου, κάνοντας σχόλια όπως αυτό για τους Μάγια, ή «Θυμάστε όταν ο Baraz μάς είπε για τον Omar Khayyam, τον διάσημο Ιρανό μαθηματικό, αστρονόμο και ποιητή... Είχε λύσει μαθηματικά προβλήματα που οι άνθρωποι στην Ευρώπη κατάφεραν να λύσουν πολλά χρόνια αργότερα. Εάν δεν ήταν στην τάξη μας ο Baraz, δεν θα μαθαίναμε ποτέ αυτή την πληροφορία».

Ο Gary συγκαλεί επίσης σε τακτά χρονικά διαστήματα συμβούλια τάξης, στη διάρκεια των οποίων οι μαθητές μιλούν για οποιοδήποτε σημαντικό για αυτούς θέμα. Τα θέματα αφορούν από τις σχέσεις μεταξύ φυλών μέχρι τη δημοφιλή μουσική και στιδήποτε άλλο προκύπτει ενδιάμεσα.

Θα επανέλθουμε στη δουλειά του Gary με τους μαθητές του στην πορεία του κεφαλαίου. Θέλουμε όμως πρώτα να μελετήσουμε τα συνήθη μοτίβα διαφορετικότητας στις τάξεις μας. Όπως ήδη κάνουμε, έχουμε πάντα στο μυαλό μας ότι οι ατομικές διαφορές είναι εξίσου σημαντικές. Για παράδειγμα, δύο μαθητές του Gary, η Katia και ο Angelo, είναι από το Μεξικό και οι δύο είναι ισπανόφωνοι, όμως η Katia τα πάει πολύ καλά, ενώ ο Angelo δυσκολεύεται. Αυτές οι ατομικές διαφορές αφορούν όλους τους μαθητές μας.

Ξεκινάμε τη μελέτη μας εξετάζοντας τις έννοιες του *πολιτισμού*, της *εθνότητας* και της *φυλής*.

Πολιτισμός, εθνότητα και φυλή

Μαθησιακός στόχος 4.1 Να περιγράψετε τι είναι εθνότητα, πολιτισμός και φυλή και να εξηγήτε με ποιο τρόπο επηρεάζουν τη διαδικασία της μάθησης.

Η ΕΨ κι εσείς

Ποια μουσική, φαγητό και δραστηριότητες σας αρέσουν; Πού γεννήθηκαν οι γονείς σας και ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι; Όταν βλέπετε τηλεόραση, επιδιώκετε να παρακολουθείτε άτομα που σας μοιάζουν;

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις στην ενότητα *Η ΕΨ κι εσείς* εξαρτώνται σημαντικά από τον *πολιτισμό*, την *εθνότητα* και τη *φυλή* σας, τα οποία συνιστούν βασικά στοιχεία της διαφορετικότητας και παράγοντες που επηρεάζουν τη μάθηση.

Ο **πολιτισμός** (culture) περιλαμβάνει τη γνώση, τις στάσεις, τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν μια κοινωνική ομάδα (Banks, 2019· Bennett, 2019). Για παράδειγμα, ο πολιτισμός σας και το πού μεγαλώσατε βοηθούν στην απάντηση της πρώτης ερώτησης της ενότητας *Η ΕΨ κι εσείς* «Ποια μουσική, φαγητό και δραστηριότητες σας αρέσουν;». Μια κοινωνική ομάδα μπορεί να είναι είτε μεγαλύτερη, όπως τα άτομα που κατάνονται από την ίδια χώρα, είτε μικρότερη, όπως οι πολιτισμικές υποομάδες σε ένα σχολείο (πχ. εναλλακτικοί, καλλιτέχνες, αθλητές, οπαδοί της ρέιβ), οι οποίοι έχουν παρόμοιες γνώσεις και πρότυπα συμπεριφοράς.

Ο ανθρωπολόγος Edward Hall (1076) εισήγαγε την *παρομοίωση του πολιτισμού με ένα παγόβουνο*, για την οποία έγινε διάσημος (Romford, 2022· Singanamalli, 2022). Η κορυφή του παγόβουνου αντιπροσωπεύει την επιφάνεια ή τα εμφανή στοιχεία του πολιτισμού, ενώ το κρυμμένο μέρος του, που είναι κάτω από την επιφάνεια του νερού, αντιπροσωπεύει τα βαθιά ή λιγότερο εμφανή στοιχεία ενός πολιτισμού. Η μουσική, το φαγητό, η γλώσσα, η ένδυση και ο αθλητισμός αποτελούν εμφανή στοιχεία του πολιτισμού, ενώ οι αξίες, τα πιστεύω, οι πρακτικές και οι κανόνες που μοιράζεται και ενστερνίζεται μια ομάδα ατόμων για να σχηματίσουν μια συνεκτική ομάδα

αντιπροσωπεύουν τα βαθύτερα στοιχεία του πολιτισμού. Για πολλούς που ταυτίζονται με τα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα των ΗΠΑ, η άμεση οπτική επαφή είναι σημαντική και θεωρείται ένδειξη εμπιστοσύνης και προσοχής, ενώ εκλαμβάνεται ως αγένεια σε ορισμένες ασιατικές κουλτούρες, όπου η αποφυγή της οπτικής επαφής αποτελεί ένδειξη σεβασμού προς τα αφεντικά και τους γηραιότερους (Thompson, 2022). Αντίστοιχα, όσοι ταυτίζονται με τα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα των ΗΠΑ νιώθουν άβολα με τις παύσεις και τη σιωπή, ενώ οι άνθρωποι από ορισμένες ασιατικούς πολιτισμούς θεωρούν μια παύση ως ευγενική, δεδομένου ότι υποδεικνύει πως έχουν σκεφτεί την ερώτηση ή το σχόλιο. Από την άλλη πλευρά, σε ορισμένους πολιτισμούς της Λατινικής Αμερικής δεν θεωρείται ανάρμοστο το να διακόπτεις κάποιον ή ακόμα και το να μιλούν όλοι μαζί (C. Shearer, 2020). Αυτά αποτελούν μη προφανή στοιχεία του πολιτισμού.

Ως εκπαιδευτικοί, είναι σημαντικό να κατανοούμε αυτά τα στοιχεία ώστε να προλαμβάνουμε παρεξηγήσεις που μπορεί να προκύπτουν από βαθιές πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των μαθητών και ιδιαίτερα μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών.

Ας δούμε ένα παράδειγμα:

Ο Jerome και ο Anthony, δύο μαύροι μαθητές, έχουν μια διαφωνία σχετικά με ένα πρόβλημα που έχει τεθεί στην τάξη. Η διαφωνία μετατρέπεται σε έντονη συζήτηση, επικεντρωμένη στο περιεχόμενο του μαθήματος.

Ο κύριος Fredericks, ο καθηγητής τους, βλέπει ότι μιλούν και λέει: «Παιδιά, θα πρέπει να σταματήσετε να μιλάτε». Οι μαθητές ακούν τον κύριο Fredericks και γυρίζουν το κεφάλι προς αυτόν, γρήγορα όμως επιστρέφουν στη συζήτησή τους.

Ο κύριος Fredericks γράφει ένα πρόβλημα στον πίνακα, λέει στην υπόλοιπη τάξη να ασχοληθεί με αυτό και στη συνέχεια ζητά από τον Jerome και τον Anthony να βγουν από την αίθουσα.

«Γιατί δεν σταματήσατε να μιλάτε όταν σας το ζήτησα;» ρώτησε μόλις βγήκαν έξω.

«Δεν μας είπατε όντως να σταματήσουμε», λέει ο Anthony «Δεν θεωρήσαμε ότι μιλούσατε σοβαρά».

«Μπλέξαμε πάλι για τον ίδιο λόγο και την άλλη φορά», λέει ο Jerome. «Μας έστειλαν στο γραφείο του διευθυντή για “έλλειψη σεβασμού” και “διατάραξη του μαθήματος”».

«Λοιπόν, παιδιά, εάν ξανασυμβεί κάτι παρόμοιο, θα είμαι πιο άμεσος και σαφής όταν σας λέω κάτι. Και θέλω να θυμάστε ότι δεν έχει να κάνει με εσάς, αλλά με το ότι η τάξη μας πρέπει να παραμείνει συγκεντρωμένη στο μάθημα. Πώς σας ακούγεται αυτό;»

Το συγκεκριμένο περιστατικό καταδεικνύει τη δυσκολία στην επικοινωνία λόγω βαθιά ριζωμένων πολιτισμικών νορμών. Η δήλωση του κυρίου Fredericks «Παιδιά, θα πρέπει να σταματήσετε να μιλάτε» ήταν μια *έμμεση* οδηγία, η οποία είναι χαρακτηριστική μορφή επικοινωνίας των λευκών μεσοαστών (Hammond, 2015). Για αυτόν, η δήλωσή του σήμαινε «Σταματήστε να μιλάτε». Όμως, πολιτισμικά, για μαθητές όπως ο Jerome και ο Anthony «Οι οδηγίες είναι μόνο άμεσες» (Hammond, 2015, σελ. 58). Για αυτούς, η δήλωσή του δεν σήμαινε απαραίτητα «Σταματήστε να μιλάτε». Ο Jerome και ο Anthony απλά ανταποκρίθηκαν σε μια πολιτισμική νόρμα.

Ο κύριος Fredericks έδειξε ευαισθησία και επαγγελματισμό στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκε το συμβάν. Αντί να σπεύσει να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των μαθητών ως ανυπακοή, τους οδήγησε –πολύ σωστά– έξω από την τάξη, όπου μπόρεσαν να συζητήσουν το θέμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την καλύτερη επικοινωνία και μείωσε την πιθανότητα εμφάνισης παρόμοιου περιστατικού στο μέλλον.

Αντίθετα, ως αποτέλεσμα κακής επικοινωνίας σε άλλες τάξεις οι δύο μαθητές οδηγήθηκαν στον διευθυντή, κάνοντάς τους να απορούν και δίνοντάς τους την αίσθηση ότι δεν είναι ευπρόσδεκτοι και ότι περιθωριοποιούνται. Γι' αυτό η κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών είναι τόσο σημαντική.

Όπως είδαμε στο Κεφάλαιο 3, θέλουμε να δημιουργήσουμε ένα κλίμα στην τάξη στο οποίο όλοι οι μαθητές μας, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, θα νιώθουν ευπρόσδεκτοι, σημαντικοί και όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές θα εργάζονται μαζί για να βοηθήσουν ο ένας τον άλλο να μάθουν όσο το δυνατό περισσότερο.

Εθνότητα (ethnicity) είναι μια κοινωνικά δομημένη κατηγορία που αναφέρεται σε ομάδες οι οποίες μοιράζονται κοινή καταγωγή ή κοινό πολιτισμό. Συχνά βασίζεται στη χώρα γέννησης, στα πιστεύω, στα έθιμα και στη θρησκεία. Η εθνότητα μας βοηθά να απαντήσουμε στο δεύτερο ερώτημα της ενότητας *Η ΕΨ* κι εσείς: «Πού γεννήθηκαν οι γονείς σας και ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι;»

Η εθνότητα και ο πολιτισμός επικαλύπτονται και η εθνότητα περιλαμβάνει χαρακτηριστικά στοιχεία ενός συγκεκριμένου πολιτισμού. Η εθνότητα διαφέρει από τον πολιτισμό ως προς ότι η εθνότητα εξαρτάται από την καταγωγή, ενώ ο πολιτισμός περιγράφει στοιχεία μιας υπάρχουσας κοινωνικής ομάδας (Blakemore, 2019). Για παράδειγμα, δύο άνθρωποι που έχουν διαφορετική καταγωγή (του ενός οι πρόγονοι κατάγονται από το Μεξικό και